

СИНТАКСИСЪТ КАТО ЕЗИКОВА ОНТОЛОГИЯ

Проф. д.ф.н. Мариана Георгиева

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН

Резюме. Според нас *`логически подлог` и *`синтактичен подлог` са некоректни от когнитивна гледна точка. Подлогът е синтактична категория и квалификацията ѝ `логически` е оксиморон, или поне дисонанс. В логиката категорията е субект(ът). И понеже подлогът е синтактичната категория, още по-смущаващо е тавтологичното *`синтактичен подлог`. Статията обосновава когнитивния прочит на подлога. Новото е в извеждането на езиковата онтология като категория на когнитивния метод в синтаксиса, на когнитивния синтаксис.

Ключови думи: езикова онтология; когнитивна претенция; когнитивно моделиране; когнитивен прочит; подлог; когнитивен синтаксис

Синтаксисът все по-категорично привлича вниманието на когнитивистите, тъй като граматиката отразява знанието в диалектически категории и концепти. Тази неоспорима прототипна характеристика на граматическите единици предопределя когнитивния статус на граматическите категории, в това число естествено и на синтактичните (Petrova 2017, 158). Когнитивният синтаксис отдавна е дял от когнитивната граматика, който разкрива стратегията на човешкото съзнание при езиковата експликация на менталните и логическите категории (Mendzheritskaya 2009, 220).

В граматиката на съвременния български език отдавна част от категориите не са безспорни за изследвачите или пък морфологически категории се дефинират и анализират в синтактичните им проекции. Парадоксите обаче се пренасят и в синтаксиса. Все още тази приета противоречивост присъства в граматиката като някакъв канон. Това, разбира се, пречи на науката за езика, но най-вече пречи на функционалността на езика и на неговия развой, който минава през диалектиката на езиковото съзнание и езиковата личност естествено.

Ние смятаме, че една немалка част от проблемите на синтаксиса биха получили правомерно дефиниране и категоричен статус с когнитивния подход на анализа. Такъв например е случаят с компромисните редове в синтаксиса за *`логически подлог` и *`синтактичен подлог` и за несъвпадането им или за противоречието помежду им в определени случаи:

Ученикът чете книга

Книгата се чете от ученика / Книгата е четена от ученика.

Според нас тези случаи не са противоречие между *`логически подлог` и *`синтактичен подлог`. Подобни квалификации в съчетанията *`логически подлог` и *`синтактичен подлог` са двусмислени, неточни. Аргументите са кратки, ясни и струва ни се, достъпни. Подлогът е синтактична категория и квалификацията ѝ `логически` е оксиморон, или поне дисонанс. В логиката категорията е субект(ът). И понеже подлогът е синтактичната категория, още по-смущаващо, объркващо и парадоксално е тавтологичното *`синтактичен подлог`. Противоречие няма по принцип. Подлогът е един като синтактична категория и позиция в изреченската структура. И е единен и непротиворечив при всички случаи. И логически няма противоречие, защото винаги логическият еквивалент на подлога като синтактична категория, повтаряме, е субектът. Както всъщност винаги логическият еквивалент на сказуемото е предикатът. Онова, което е вариативно, е предицирането, както е възможна и вариативността в позицията на субект да не е онтологически субект. Ето това е важното и трябва ясно и категорично да се подчертае в полза на коректното научно мислене.

Първо. Възможно е в позицията на логическия субект като еквивалент на подлог да не е онтологически субект. Възможно е в тази позиция да е онтологически обект. Това обаче не е никакво противоречие. Това са вариации, на които съзнанието има право в процеса на познавателната си технология. Тези вариации са функция на когнитивната претенция и са резултат от когнитивното моделиране до постигането и извеждането на когнитивната доминанта. Това е най-силното и безспорно като категоричност доказателство за аксиоматичната актуалност на когнитивистиката и за ключово важното място на когнитивния подход в граматиката и в двата ѝ дяла – морфология и синтаксис.

Когнитивният подход в синтаксиса е ключът за точната наука за езика и съдържа не просто най-вярното, а единствено правилното и вярно дефиниране на основната комуникативна единица – изречението, и представянето на неговата структура, на състава му и на частите им съответно, както, разбира се, и на парадигмата в нейната изчерпателност и коректност ведно.

Второ. Предикатът е логическият еквивалент на сказуемото. Вариативността му просто, съставно – именно и глаголно, и сложно съставно – именно и глаголно, е заради изразяването на деятелност или процесуалност, в която се имплантира прототипно действие чрез причастие като глаголен дериват.

Трето. Няма противоречие. Има когнитивно моделиране, при което съзнанието на субекта на езика преподрежда приоритетите на когнитивната си претенция, заради което в препозиция се поставя обектът на действието (*книга*) като логически акцент от гледна точка на информационната значимост, или концептуална концентрация (източник на нова информация, на ново знание).

Т.е. в позицията на субекта на предицирането е дълбинният обект (*книга*) на прототипното действие (*чета*) като процес (*четене*). Основанието да твърдим, че действието е прототипно, се съдържа в имплантирането му в причастие (*четена*), което е предикативът на съставеното със спомагателния глагол *съм* в 3л., ед. ч. казуемо (*е четена*).

В случаите с рефлексива *се* е осигурена тази рекатегоризация както по отношение на субекта (онтологически обект) – подлог, така и по отношение на обекта (онтологически субект).

Продуцирането на отношенията предопределя субектно-обектното отношение. Неговата композиция е изборът на субекта на езика. Синтактичната конструкция е резултат от ментални модели на когнитивно моделиране, при което е налице когнитивната доминанта (Furs 2004, 16). Когнитивната доминанта при кодирането като претенция на субекта на езика определя синтактичната конструкция като езикова експликация на ситуация от действителността.

Когнитивната претенция на съзнанието по отношение на информационната перспектива, в основата на която е когнитивната креативност, е едновременно и коректна, и последователна. Езиковата ѝ експликация е съответна и доказателството за съответствието е във вариативността на граматическите единици и тяхната категориална специфика. Неотчитането обаче на онтологията както в реалността, така и в езика като експликатор и отстъпът от съответствието като технология на рефлексията „взривява“ правомерността на научния прочит на езика като феномен в частта граматика. Всичко това ни дава основание да твърдим, че инертното и самоволно придържане и затова задържане на граматиката, и по-специално на синтаксиса в обсега на формалноописателния и функционално-структурния поглед е изоставане от езика и неговата феноменалност.

ЛИТЕРАТУРА

- Менджеричкая, Е., 2009. Когнитивный синтаксис современного английского языка. Предмет и принципы анализа. *Вестник СамГУ*, 7, 220.
- Петрова, Е., 2017. Интерпретация синтаксиса в рамках когнитивных исследований. *Ученые записки Орловского государственного университета*, 2, 158.
- Фурс, Л., 2004. *Синтаксические репрезентируемые концепты*. Автореферат. Тамбов. с. 16.

REFERENCES

- Mendzheritskaya, E., 2009. Cognitive syntax of modern English. Subject and principles of analysis. *Vestnik SamGU*, 7, 220.

- Petrova, E., 2017. Interpretation of syntax in the framework of cognitive research. *Scientific notes of Orel State University*, **2**, 158.
- Furs, L., 2004. *Syntactically represented concepts*. Abstract. Tambov. pp. 16.

SYNTAX AS A LANGUAGE ONTOLOGY

Abstract. In our opinion, * `logical basis` and * `syntactic basis` are incorrect from a cognitive point of view. The subjunctive is a syntactic category and the qualification `logical` is an oxymoron, or at least a dissonance. In logic, the category is the subject. And since the subjunctive is the syntactic category, even more disturbing is the tautological * `syntactic subjunctive`. The article substantiates the cognitive reading of the substratum. What is new is the derivation of linguistic ontology as a category of the cognitive method in syntax, of cognitive syntax.

Keywords: language ontology; cognitive claim; cognitive modeling; cognitive reading; subjunctive; cognitive syntax

✉ **Prof. Mariana Georgieva, DSc.**

<https://orcid.org/0000-0002-8683-9565>

Institute for Bulgarian Language

Bulgarian Academy of Sciences

52, Shipchenski Prohod Blvd.

Sofia, Bulgaria

E-mail: m.georgieva@ibl.bas.bg; mv.georgieva7@gmail.com